

UPPSALA
UNIVERSITET

UPPSALA UNIVERSITET

Teologiska institutionen

Religionshistoria och religionsbeteendevetenskap C, 15 hp

HT 2018

Handledare: Gabriella Beer

Betygsbestämmande lärare: Nils Billing

Omdebatterade vägar i trafiken mellan traditionerna

- En religionshistorisk undersökning om forskningens
tendenser kring den judisk-kristna separationen, 1991–2004.

Lisa Laurila

Lisa.Laurila.9890@student.teol.uu.se

Abstract

The separation between Judaism and Christianity is a subject which a large number of scholars within the study of religion have invested time and effort in. The field can surely be described as massive, and to figure out what has been said and done, and why so, is perhaps not the simplest of tasks. Here, however, an attempt to do so has been made in order to try and debone parts of a very large fish and see what it actually consists of. In what terms have some of the prominent scholars within the field described the separation between the two religions which have been considered to, at one point, be the one and same? By using a textual discourse analysis method, the aim for this thesis is to map some of the currents which have been dominant in the field of said separation and to seek the explanations behind them.

Keywords: Judaism, Christianity, "The Parting of the Ways", separation, orthodoxy, heresiology, textual discourse analysis.

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1. Syfte och frågeställning.....	4
1.2. Tidigare forskning som material	4
1.3. Metod och teori	6
1.4. Begreppsdefinitioner	7
1.5. Avgränsningar	8
2. Bakgrund	10
2.1. Den judisk-kristna separationens ”metanarrativ”	10
3. Forskarröster om ”The Parting of the Ways”	12
3.1. James D.G. Dunn (1991)	12
3.1.1. Diskursiv textanalys: Dunn	14
3.2. Philip. S. Alexander (1992)	15
3.2.1. Diskursiv textanalys: Alexander.....	16
3.3. Daniel Boyarin (1999/2004)	17
3.3.1. Diskursiv textanalys: Boyarin	19
3.4. Judith M. Lieu (2002)	20
3.4.1. Diskursiv textanalys: Lieu	22
3.5. John G. Gager (2003)	23
3.5.1. Diskursiv textanalys: Gager	24
4. Diskussion	26
4.1. Slutsatser	27
Referenser.....	29

1. Inledning

Inom alla forskningsfält finns det frågor och ämnen som upptar mer tid och resurser än andra. För religionsvetenskapens del kan exempelvis frågan ”Vad är religion?” kanske vara den mest frekvent ställda av alla, och svaren lika digra till antalet som de som ställer frågorna om religionsbegreppets vara (och icke-vara). Detta arbete ämnar inte svara på den frågan eller alls angripa dess område, men exemplet får agera en viss metafor för det ämne jag däremot tänker ta mig an.

Judendomen är den äldsta av de tre abrahamitiska religionstraditionerna och utan vidare omsvep tänker jag anta att det faller under allmän kunskap att dess så kallade första ”efterföljare”, kristendomen, på flertalet sätt är mycket nära besläktad med den judiska traditionen. Kanske har man under samtal och diskussioner om förhållandena mellan dem hört begrepp som ”syskon”, ”syskonrivalitet”, eller att judendomen är kristendomens ”moder”, kärlet ur vilket den kristna traditionen är sprungen. Idag råder sällan några betänkligheter kring att dessa två *de facto* betraktas som två skilda religioner, deras gemensamma ursprung till trots. Emellertid kan den nyfikne fråga sig *varför* två så närbesläktade ”syskon” har separerats och idag står på sina respektive egna ben, trots det intima släktbandet. Just denna fråga är en sådan som inom detta forskningsfält har ställts både en och långt många fler gånger, och kanske är den fältets motsvarighet till ”Vad är religion?”.

År 1991 lanserades en modell som kom att benämnas som ”The Parting of the Ways”, i en publikation av forskaren James D.G. Dunn.¹ Modellen kom att få genomslagskraft och blev sedermera en normerande sådan inom forskarvärlden. 1999 kom dock en publikation av forskaren Daniel Boyarin som ifrågasatte denna modell och istället argumenterade för en form av motsatt förklaring, där en ”parting of the ways” inte ägde rum på det sätt man tidigare hävdade.² Under 2004 utvecklade Boyarin dessa tankar ytterligare i en ny publikation³, och vid denna tidpunkt hade forskningen skiftat till ett läge där ”The Parting of Ways” som förklaringsmodell var alltmer ifrågasatt eller till och med förkastad inom forskningen för fältet.

”The Parting of the Ways” och tankegångarna kring separationen mellan judendom och kristendom har legat till grund för mitt val av ämne för denna uppsats, och specifikt tidsperioden från 1991 fram till 2004, baserat på det skifte som tog plats mellan dessa år. Detta är således ett försök att sondera delar av ett mycket omfattande fält och bidra till en orientering i hur forskningen har förklarat separationen, vilka skiftningar som har uppstått och vad de beror på. Min förhoppning är att detta ska vara behjälpligt i att bringa klarhet i och ge en ökad förståelse för relationerna mellan två genom historien intimt besläktade religionstraditioner.

---

¹ James D.G. Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*. London: SCM Press; Philadelphia, PA: Trinity Press International, 1991.

² Daniel Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1999.

³ Daniel Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2004, E-bok.

1.1. Syfte och frågeställning

Den tidigare etablerade förklaringsmodellen gällande åtskiljandet och efterföljande relationer mellan judendom och kristendom har beskrivits som en separation där vägarna har gått åt varsitt håll för att inte mötas igen, där termen ”The Parting of the Ways” i stor utsträckning har legat till grund för den påstådda separationen.⁴ Senare forskning har ifrågasatt denna modell och talar alltmer sällan om en regelrätt separation traditionerna emellan. Syftet med denna uppsats är att undersöka på vilka grunder forskningen kom att landa i tanken om ”The Parting of the Ways” och varför denna term och teori i nutida forskning har kommit att förkastas.

För att kunna genomföra den undersökning jag ämnar att göra, har jag i mitt arbete utgått från en frågeställning som redogörs för nedan.

Huvudsaklig frågeställning: Hur har separationen som tog plats mellan judendomen och kristendomen under de första århundrandena enligt vår tideräkning förklarats, under perioden 1991–2004?

1) Vilka skiftningar i forskningen har uppkommit sedan etablerandet av den centrala ”The Parting of the Ways”-modellen?

2) Vad beror skiftningarna på?

1.2. Tidigare forskning som material

Som inledningsvis nämnt, etablerades ”The Parting of the Ways” som förklaringsmodell 1991, men ett frö till begreppet såddes redan under tidigt 1900-tal när F.J Foakes Jackson publicerade en bok på temat under titeln *The Parting of the Roads: Studies in the Development of Judaism and Early Christianity*⁵, vilket indikerar att forskningen hade börjat inta denna riktning även innan Dunn publicerade sin bok med namnet.

Materialet som har använts för att genomföra arbetet är vetenskapliga publikationer från 1991 fram till 2004. Dessa publikationer är delvis samlade i antologier, där *The Ways that Never Parted*,⁶ utgör ett exempel på en sådan. I sådana antologier är det sammanlagda materialet i regel omfattande, men inte allt är relevant för denna undersökning. Ur dessa har därför essäer som fokuserar på separationens ”historieskrivning” valts ut.

Vidare finns ett antal publikationer på ämnet författade av enskilda forskare, vilka har lagt mycket tid och efterforskning på det ämne som här adresseras. Till dessa kan James D.G. Dunn, Daniel Boyarin och Judith M. Lieu sorteras. Valet av dessa kommer sig delvis av att de i en viss utsträckning figurerar hos varandra, vilket gör ”förhållandet” mellan dem intressant, men också för att de har gjort relevanta bidrag till diskussionen kring ”The Parting of the Ways”-modellen.

Den förstnämnda av dessa, Dunn, utgör ett slags ”språngbräda” för denna analys, men också för hur den moderna forskningen har utformats. Detta tack vare det arbete Dunn publicerade just 1991 och som för första gången satte ord på den modell som ligger till grund för denna uppsats: ”The Parting of the Ways”⁷. Denna publikation kommer vidare att utgöra en viktig grundsten i kommande undersökning.

---

⁴ Ibid, 17.

⁵ Judith M. Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*. 2 uppl. London & New York, NY: Bloomsbury T&T Clark, 2016, 31.

⁶ Adam H. Becker och Annette Yoshiko Reed (red.). Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2003.

⁷ Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*.

Philip S. Alexanders essä *The Parting of the Ways from the Perspective of Rabbinic Judaism* publicerades 1992 i antologin *Jews and Christians: The Parting of the Ways A.D. 70 to 135.*, under redaktion av James D.G. Dunn. Anledningen till att denna uppmärksammas beror på att den är skriven med den rabbiniska traditionen som tänkt utgångspunkt och bidrar därför förhoppningsvis till ett varierat perspektiv.

Daniel Boyarin adresserade första gången den judisk-kristna relationen i sitt arbete *Dying for God*, i vilken han ifrågasatte ”The Parting of the Ways”-modellen.⁸ 2004 kom hans nästa bidrag i frågan, *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*. Denna inriktades än mer på separationens historieskrivning och utvecklade ytterligare invändningar mot detta, och föreslår vidare en annan synvinkel och förklaringsmodell på den separation som uppstod, genom att argumentera för en påtvingad brytning.

Judit M. Lieu publicerade sitt verk *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity* första gången 2002, som 2016 åtföljdes av en reviderad och uppdaterad upplaga. Lieu angriper, likt Boyarin, ”The Parting of the Ways”-modellen och ifrågasätter dess status som historisk ”verklighet”, och för istället en argumentation för att modellen gör sig skyldig till kristen apologetik.

John G. Gagers essä *Did Jewish Christians See the Rise of Islam?* publicerades 2003 i antologin *The Ways that Never Parted*.⁹ Titeln kan kanske locka en att tro att ”The Parting of the Ways” inte behandlas här, men tvärtom så adresserar Gager förklaringsmodellen och kritiserar dess relevans.

---

⁸ Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*.

⁹ Becker & Reed (red.), 361–372.

1.3. Metod och teori

Metoden som har använts i arbetet kan beskrivas som en diskursiv textanalys. Metoden är hemmahörande hos Norman Faircloughs kritiska diskursanalys. Denna ”gren” inom diskursanalysen är särskilt riktad mot den humanistiska vetenskapen utanför de rena språkfälten.¹⁰ Fairclough menar att textanalys är en metod vilken sammanfogar lingvistisk analys med intertextuell analys. Textanalysen tillvaratar *diskursordningen*, det vill säga, den eller de specifika gestaltning/-ar som figurerar inom givna konventionella praktiker, vilka finns tillgängliga för textförfattare eller uttolkare inom en specifik social omständighet. I detta arbete tillskrivs denna diskursordning primärt det ”metanarrativ” som länge låg till grund för forskningen och som därför kom att präglade hur den utformade sig. Hur detta narrativ utspelar sig kommer att förklaras i avsnitt två.

Fairclough menar att ett problem inom textanalysen är situationer kring översättning. En översättning kan förbise eller missförstå den primära diskursen vilket ger större rum för felaktigheter. Fairclough menar därför att en textanalys alltid bör innehålla och analysera textpartier vilka återges på originalspråket.¹¹ Allt material jag har använt mig av i detta arbete är författat på engelska och således översatt till svenska av mig när jag refererar eller återger argument, narrativ, diskurser och ståndpunkter. Med Faircloughs reservation i åtanke har jag därför valt att ha med en större mängd citat än vad som i vissa fall kanske anses brukligt. Detta är alltså ett medvetet förfarande i syfte att återge de ursprungliga sammanhangen och ge läsaren möjlighet att se utdrag ur originaltexterna och därmed minska den felmarginal som en tolkning eller översättning utan citat kan ge.

Fairclough återger flera skäl till att textanalys bör brukas inom humanvetenskapen, men en av dessa orsaker ser jag som extra relevant här och ämnar därför ta tillvara på. Han menar att språk ofta misstas för att vara transparent, vilket leder till att det ideologiska och sociala ”arbetet” språket utför genom att producera, reproducera och omforma sociala strukturer, förbises.¹² Språk och språkbruk är alltså inte neutralt eller transparent enligt Fairclough och ska därför inte behandlas enligt detta tankesätt. Vad vi uttrycker och hur vi uttrycker oss avslöjar enligt denna teori de normer och värderingar vilka vi identifierar oss med.¹³ Hur forskarna och forskningen väljer att formulera sig behandlas alltså efter premissen att *språk spelar roll*. Detta kan kanske betraktas som en självklarhet, likväl kan det också vara något som glöms eller prioriteras bort, varför jag vill klargöra detta angreppssätt.

Vidare finns en historisk aspekt inom relevansen för textanalys som är värd att tillvarata här då det är ett historiskt event vars förklaringar och återgivelser är mål för analys. Fairclough hävdar att texter är känsliga måttstockar för sociala processer, utveckling och mångfald vilket gör att textanalys är ett verktyg som kan ge goda indikationer på sociala förändringar. Textanalysen är därför en värdefull metod för att fånga upp dessa sociala och kulturella förändringar.¹⁴ Det kulturella sammanhang jag utgår från här är den eller de interna forskningskultur/-er som har varit förhärskande inom forskningen för den judisk-kristna separationen.

Då frågeställningen till denna uppsats behandlar hur forskningen har förklarat separationen och hur skiftningarna som har skett sen Dunns etablerande av ”The Parting of the Ways”-modellen, är en analys av hur texterna och språkbruken är beskaffade relevant då den kan belysa diskursiva skiftningar inom forskningens generella tendenser över givet tidsspann.

---

¹⁰ Norman Fairclough. *Critical Discourse Analysis*. Longman Group Limited: Harlow, Essex, 1995, E-bok, 185–186.

¹¹ Ibid, 190–191.

¹² Ibid, 208–209.

¹³ Karin Helgesson. ”Sortera smart”. I *Text och kontext: Perspektiv på textanalys*. Karin Helgesson, Hans Landqvist, Anna Lyngfelt, Anderas Nord och Åsa Wengelin (red.), 111–126. Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2017, 113.

¹⁴ Fairclough. *Critical Discourse Analysis*, 209.

1.4. Begreppsdefinitioner

Vissa begrepp kommer att återkomma flertalet gånger under arbetets gång. Dessa kommer att mer ingående förklaras och analyseras längre fram, men för att underlätta för läsaren kommer de mest frekvent förekommande begreppen här att definieras.

The Parting of the Ways är en starkt etablerad modell inom fältet. Teorins grundpremiss vilar på en syn på separationen mellan judendom och kristendom som en Y-korsning, där det som en gång var samma väg har delat sig i två och sedan inte mötts igen.¹⁵

Orthodoxy kan på svenska översättas ungefär som ”renlärighet” eller ”ortodoxi”. Begreppet kan förklaras i termer om hur en religionstradition frågar sig själv hur man identifierar det mest centrala i sin tradition. Svaret på den frågan är således den kärna som sedan utgör den ”rena läran”.¹⁶

Heresiology översätts till ”kätteri” eller ”irrlära” på svenska och kan förklaras som ett motsatsbegrepp i förhållande till renlärighet. Det är en term som (liksom ortodoxi) har tillskrivits ett ursprung vilket uppkom i relationen mellan rabbinska lärde och deras kristna motsvarigheter.¹⁷ Begreppet kan anses nödvändigt för att ortodoxi i sin tur ska kunna vara ett begrepp.¹⁸ Således kan de båda förklaras som för varandra nödvändiga motsatsförhållanden. Att tala om rena läror och irrläror förlorar sin poäng utan motsatser.

Stammbaum-teorin är i grunden en lingvistisk teori och kan också beskrivas som en släkträdsteori, som utgår från att språkliga likheter som förekommer mellan olika dialekter inom angränsande områden är sprungna ur en och samma gemensamma källa. Denna teori har legat till grund för mycket av forskningen som har bedrivits på relationerna mellan judendom och kristendom.¹⁹

1999 angrep Daniel Boyarin i sin bok *Dying for God* separationen med en annan lingvistisk teori som han benämner som *wave theory*, vars syfte var att ersätta den tidigare *Stammbaum*-modellen. Teorin utgår från premissen att språkliga analogier inte nödvändigtvis är ett resultat av ett gemensamt ursprung. Istället kan det betraktas som ett resultat av sammanstrålningar av olika dialekter inom angränsande områden, likt hur vågor möts och interagerar med varandra. Denna teoretiska modell applicerade han sedan på förhållandena mellan judendom och kristendom i ett försök att förklara skeendena mellan traditionerna.²⁰

Logos är ett begrepp som framför allt förekommer hos Boyarin, men som i andra ordalag även adresseras av Dunn. Termen är grekisk i sitt ursprung och översätts ungefär till ”ordet” på svenska. Begreppet har implementerats både inom judendom och kristendom och har beskrivits som en egen, förmedlande, existens mellan Gud och världen. Inom kristendomen gjordes *Logos* och Jesus till en och samma.²¹

Birkat ha-Minim är en judisk bön (som är en del av den större Amidah-bönen) vilken till engelska översätts ”Benediction concerning the heretics”. Bönen har tolkats som en åkallan till förbannelse över inom- och utomgruppsliga fiender eller kättare.²² Vidare har den använts som

---

¹⁵ Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*, 31.

¹⁶ Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*, 28.

¹⁷ *Ibid*, 17.

¹⁸ *Ibid*, 29.

¹⁹ Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*, 9.

²⁰ *Ibid*.

²¹ Dick A.R. Haglund, Ragnar Holte och René Kieffer. *Logos. Nationalencyklopedin*. 2018.

<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/logos> (hämtad 2019-01-02).

²² Uri Ehrlich. ”Birkat ha-Minim”. I *Encyclopaedia Judaica*, 2. Uppl. Michael Barenbaum och Fred Skolnik, 711–712. Vol. 3. Detroit, MI: Macmillan Reference USA, 2007. *Gale Virtual Reference Library*.

<http://link.galegroup.com.ezproxy.its.uu.se/apps/doc/CX2587502999/GVRL?u=uppsala&sid=GVRL&xid=0df669e2>. (hämtad 2019-01-03), 711.

argument för att diskutera den rabbiniska definitionen av kättare som bidragande orsak till den judisk-kristna separationen.²³

Diskursbegreppet kan ibland uppfattas som ett ”luddigt” sådant då flertalet olika definitioner finns och därför är det nödvändigt att klargöra vilken definition som är aktuell här. Med diskurs menas här den definition som är övergripande för den kritiska textforskningen, här definierad av Anna W. Gustafsson: ”En diskurs är ett särskilt sätt att tänka och tala alternativt skriva inom ett visst område eller en viss domän.”²⁴ Detta är en definition i enkla ordalag, men som också på ett tydligt sätt ringar in syftet med bruket av diskursbegreppet i denna uppsats.

1.5. Avgränsningar

Forskningsfältet inom relationerna och separationen mellan den judiska och kristna traditionen är brett och har stötts och blötts oräkneliga gånger. Till följd finns ett mycket omfattande material kring ämnet och av naturliga skäl är det därför långt ifrån möjligt för mig att involvera alla aspekter kring detta fält, och inte heller kan jag ”börja från start” med givet omfång för uppsatsen i beaktning. Därför är avgränsningar högst nödvändiga att göra.

Med nämnda reservation kommer jag således fokusera min undersökning på den forskning som har bedrivits och presenterats sedan början på 1990-talet, då James D.G. Dunn publicerade boken *The Partings of the Ways*.²⁵ Denna publikation kan betraktas som etablerandet av den moderna konventionella synen inom forskningsfältet för separationen mellan judendom och kristendom,²⁶ något som kommer adresseras längre fram i denna uppsats.

Vidare kommer fokus att ligga på hur forskningen under 1990-talet fram till mitten på 2000-talet har förklarat separationen och vilka termer och teorier som anses ligga bakom orsakerna till att vi idag kan tala om judendomen och kristendomen som två separata enheter, eller religionstraditioner. Historieskrivningen för separationen kommer också att vara ett fokus. Jag kommer inte att diskutera aspekter som *när* i historien man kan se en tydlig separation, eller *hur* förhållandena traditionerna emellan har sett ut vid vissa givna tidpunkter i historien. Allt detta är givetvis också av intresse, men utgör inte en nödvändig aspekt för den undersökning som har gjorts här och är därför inte relevant att diskutera.

Ett antal forskare kommer att undersökas mer än andra, och andra kommer att uteslutas helt. Valen har gjorts efter en sondering av fältet där vissa namn är mer frekvent förekommande än andra och vilka har gjort signifikanta bidrag som har fört forskningen framåt. Materialet som finns till förfogande är således utvalt och bortvalt av mig och hur denna process har sett ut kommer inte att avhandlas ytterligare, då även detta får sälla sig till nödvändiga avgränsningar. En vetskap om att alla namn och bidrag inte kan eller kommer att belysas här kan därför vara bra att bära med sig.

---

²³ Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*, 44.

²⁴ Helgesson. ”Kritiska ansatser: en introduktion”. I *Text och kontext: Perspektiv på textanalys*. Helgesson, Landqvist, Lyngfelt, Nord & Wengelin (red.), 90.

²⁵ Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*.

²⁶ Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*, 31.

1.6. Disposition

Uppsatsen börjar i avsnitt två med en kort återgivning av den bakgrund som ligger till grund för den del av forskningen som är mål för undersökning. I detta avsnitt adresseras och återges också det "metanarrativ" vilket har omgett historieskrivningen för den judisk-kristna separationen och som är relevant att vara medveten om för att förstå på vilka grundpremiser forskningen har vilat, och varför.

Efter avsnittet för att återge den bakgrund som är nödvändig att veta för att förstå ämnet, är det läge att angripa den modell vilken redan har upprepats flertalet gånger och vilken kommer att upprepas många gånger igen genom arbetets gång: "The Parting of the Ways". Här kommer förklaringsmodellen att tas isär och analyseras, genom att låta forskare som har rört sig inom fältet för separationen och diskuterat modellen, komma till tals. Röster som har argumenterat för en absolut brytning och således kan beskrivas som förespråkare av modellen kommer att inleda avsnittet, för att sen åtföljas av mer kritiska röster.

Forskarna kommer att presenteras i kronologisk ordning, i den mån det går. Daniel Boyarin är en av dem vars röster har hörts mest inom fältet och han har också bidragit med två publikationer vid olika årtal vilka kommer att vara mål för analys i detta arbete, men för "ordningens" skull presenteras hans tankar från båda publikationerna under ett och samma delavsnitt, då många av tankarna från den första publikationen också återkommer i den senare. Kronologin innebär dock att James D.G. Dunn kommer att inleda, vilken som tidigare nämnt också var den som "lanserade" "The Parting of the Ways"-modellen.

Varje forskares "talan" kommer att åtföljas av ett analyserande avsnitt där deras argument och språkbruk blir föremål för analys efter Norman Faircloughs kritiska diskursmodell.

Den undersökande delen av uppsatsen åtföljs sedan av ett diskussionsavsnitt där de övergripande tendenserna diskuteras, för att sedan avslutas med några sammanfattande slutsatser i syfte att ringa in svaren på uppsatsens frågeställning.

2. Bakgrund

Termen ”The Parting of the Ways” har under modern tid kommit att bli ett slags konventionell term för att beskriva orsaken till att judendomen och kristendomen idag betraktas som två separata religionstraditioner. Under samma term ligger ett antagande som länge betraktades som en historisk sanning gällande det förhållande mellan traditionerna som följde i separationens efterdyningar: att separationen metaforiskt kan förklaras som en Y-korsning där en från början gemensam väg, delade sig i två.²⁷

Judendomen och kristendomen beskrevs också länge i termer om familjerelationer, där judendomen var den ”moder” som gav upphov till kristendomen, som alltså betraktades som ”dottern” i denna relation.²⁸

Denna teori har sedermera fått stå som en grundläggande premis i de diskussioner om separationen traditionerna emellan som har förts på forskarnivå. ”The Parting of the Ways” kom dock att ifrågasättas och synen på separationen utformad som nämnda Y-korsning är med andra förklaringsmodeller kanske inte så befriad från tvivel som man tidigare har trott. Istället har nya förklaringsmodeller utformats och istället för att tala om en väg som delar sig i två för att aldrig mötas mer, kom man istället att tala om en relation som fortsatte att vara sammanflätad även efter det att brytningen i två var ett faktum, samt om begrepp som ”partitioning”, som insinuerar en påtvingad brytning.²⁹

2.1. Den judisk-kristna separationens ”metanarrativ”

För att förstå varför forskningen kring separationen med efterföljande relationer till stor del har sett ut som den gör, kan det vara relevant att redogöra för det som brukar benämnas som det ”metanarrativ” som omgärdar historien och vilken betydelse denna har haft för framför allt det angreppssätt (”The Parting of the Ways”) som den tidiga forskningen för det givna tidsspännat hade.

Detta så kallade ”metanarrativ” agerar grund för ur vilken synvinkel man betraktade skeendena mellan judar och kristna under de första århundradena e.v.t. Förstörandet av det andra templet år 70 e.v.t. betraktas som den gnista vilken ledde till den separation som ett par hundra år senare kan konstateras vara ett faktum. I korta ordalag beskrivs narrativet som att templets fall ledde till att de tidigare sammanflätade förhållandena mellan kristustroende och icke-kristustroende (i båda fallen handlade det om judar såväl som icke-judar) utkristalliserade sig i varsin riktning. Detta ledde till att respektive tradition institutionaliserade sina meningsskiljaktigheter och till följd åtskildes. Vidare påstås den judiska kristendomen ha flytt från Jerusalem och således förlorat sitt fäste i staden vilket sedermera ledde till att kyrkan därefter kom att domineras av icke-judiska kristna. Dessa skeenden gjorde att kristendomen utvecklades till en självständig tradition med en egen teologi och praktik. Därefter ska den judiska traditionen endast ha varit relevant för kristendomen genom tillämpningen av dess skrift som ett ”gammalt testamente” för den kristna tron.³⁰

Tillhörande detta narrativ har judendomen också beskrivits som en ”moder” eller ”förälder” vilken således gav liv åt ”dottern”, kristendomen.³¹ Narrativet talar således för att den separation som onekligen har skett, var en som ledde i två riktningar som sedan genom

---

²⁷ Ibid.

²⁸ Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*, 1–2.

²⁹ Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*, 17.

³⁰ Adam H. Becker och Annette Yoshiko Reed. ”Introduction: Traditional Models and New Directions” I *The Ways That Never Parted*. Adam H. Becker och Annette Yoshiko Reed (red.), 1–34. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2003, 4.

³¹ Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*, 1.

historien kom att fortsätta vara åtskilda utan några sinsemellan fortsatta influenser. Narrativet har kommit att ifrågasättas och detta kommer också att adresseras längre fram i detta arbete.

3. Forskarröster om ”The Parting of the Ways”

Detta avsnitt ämnar undersöka begreppet och en del av argumenten som lades fram för och emot modellen under perioden mellan Dunns publikation 1991 fram till Boyarins andra år 2004. Detta kommer att ske genom att låta fem olika forskare, inkluderat Dunn och Boyarin, komma ”till tals” genom en redogörelse för deras syn på begreppet, som sedan följs av en diskursiv textanalys för respektive forskare.

3.1. James D.G. Dunn (1991)

Det stora genomslaget för ”The Parting of the Ways” kom alltså 1991 när Dunn publicerade sin bok med just denna titel: *The Partings of the Ways*.³² Att Dunn utgår från premissen att det handlar om en separation från en från början gemensam väg går inte att ta miste på: ”Christianity is a movement which emerged from within first-century Judaism. That simple, uncontested fact is crucial to our understanding of the beginnings of Christianity.”³³ Längre fram utvecklas samma resonemang: ”Rabbinic Judaism and Christianity, two of the world’s great religions, emerged from the same matrix – second Temple Judaism.”³⁴ Som stöd för sin argumentation hänvisar Dunn till vad han kallar judendomens fyra pelare under tiden för judendomens andra tempel innan dess fall år 70 e.v.t.: monoteism (Gud är en)³⁵, förbundet (Guds utvalda folk)³⁶, Torahn (Lagen),³⁷ samt Templet.³⁸ Dunn menar att den gemensamma vägen började dela sig då Jesus-rörelsen fick ett alltmer trängande behov att omvärdera och omdefiniera dessa grundbultar, något som den konventionella judendomen inte kunde acceptera.³⁹ Jag kommer inte studera alla dessa nämnda grundpelare ingående, utan nöjer mig med att redogöra för vad Dunn menar slog den slutgiltiga kilen mellan grupperna.

Det steg som Dunn menar blev det som till sist fick den metaforiska bägaren att rinna över för rabbinerna och som sedermera blev den sista spiken i kistan för den gemensamma traditionen var när Jesus gjordes till Vidsomen/Ordet (ett närbesläktat begrepp är *Logos* som kommer att återkomma i en analys längre fram) och därmed gjorde honom till en Himlens andra kraft.⁴⁰ Dunn hänvisar här bland annat till olika avsnitt i Johannes-evangeliet och Salomos Visshet (ett tillägg till ”Gamla Testamentet” i den kristna Bibeln⁴¹).⁴² Genom detta menar Dunn att Torahn som den då sista kvarvarande grundpelaren för det andra templets judendom knuffades åt sidan och således gjorde separationen oundviklig för den icke-kristna judiska gruppen.⁴³ Dunn försvarar sin argumentation med att den rabbiniska judendomen hävdade att

---

³² Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*, 31.

³³ Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*, 1.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid, 19.

³⁶ Ibid, 21.

³⁷ Ibid, 23.

³⁸ Ibid, 31.

³⁹ Ibid, 35.

⁴⁰ Ibid, 228.

⁴¹ Termen ”Gamla Testamentet” är problematisk då den indikerar att dess innehåll skulle vara ”gammalt” eller ”förlegat” och är därför en term vilken är mål för kristen apologetik. Av denna anledning är det ett begrepp som bör hanteras med viss försiktighet, vilket är orsaken till att jag placerar det inom citationstecken.

⁴² Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*, 226.

⁴³ Ibid, 229.

endast Torah kunde förkroppsliga och representera den sanna Visdomen, och att detta gjordes i syfte att göra en snävare fålla runt den judiska traditionen:

One major strand of post-70 Judaism, focussed in the Rabbis of Yavneh, was becoming increasingly nervous about this broader speculative Judaism and saw its task very much in terms of defining Judaism more carefully and of drawing the boundaries round Judaism more tightly. In their view the only safe way to handle such theological reflection and exploration was to focus it in the Torah: *the Torah* alone contained the necessary knowledge; *the Torah* alone is the embodiment of divine Wisdom. In consequence, this early rabbinic Judaism wished to warn off fellow Jews from all those other forms of Judaism which gave too much scope (in the views of the rabbis) to such explorations into the knowledge of God and his mysteries – including, though not only, early Christianity.⁴⁴

Dunn menar att det fanns ett behov av att utforska Gud och vägarna till gudomlig kunskap där Jesus utmålades som källan till denna kunskap, något som rabbinerna alltså ville kväva och därför uteslöt denna möjlighet i utformandet av sin normerande lära.⁴⁵

Det kan vara värt att lägga märke till att Dunn att talar om en separation i plural: boken heter *The Partings of the Ways*. Han menar att man inte kan ålägga endast en specifik händelse eller skeende den ensamma ”skulden” för separationen. Dock talar han om två separata strömmar i en flod som började utmynna i sina egna kanaler, något som började med Jesus och slutfördes med påsken och evangeliet. Hade de två senare inte skett, kanske dessa strömmar hade förblivit förankrade i samma bädd. Han menar att den rabbinska judendomen (eller vad som skulle komma att bli) och kristendomen var de två starkaste strömmarna som stod kvar efter att den mångfald som präglade det första århundradet suddades ut.⁴⁶ Vad Dunn dock sedermera konstaterar gällande vad kristendomen ”faktiskt” är, säger kanske något om vad han menar är den grundläggande anledningen till att separationen över huvud taget uppkom:

At its historic heart Christianity is a protest against any and every attempt to claim that God is our God and not yours, God of our way of life and not yours, God of our 'civilization' and not yours. Against any and every tendency to designate others as 'sinners', as beyond the pale of God's saving grace, or to insist that for sinners to receive forgiveness they must become righteous, that is 'righteous' as *we* count 'righteousness'. Against any and every attempt to mark off some of God's people as more holy than others, as exclusive channels of divine grace over against others. At its heart it is a protest against every attempt to pigeon hole and institutionalize the grace of God, to limit that grace in its expression to the safe confines that human minds can cope with and human capacities can organize. At its heart it is an openness to the unexpectedness of divine grace, to the new thing which God may wish to do, even when it breaks through and leaves the familiar paths and forms. At its heart is the conviction that God revealed himself most fully not just in human word but in human person, not just in rational or even inspired propositions but in the human relationships which can never be confined within words and formulae alone.⁴⁷

Detta citat kan ifrågasättas på flertalet sätt, och utan att försöka lägga ord i munnen på Dunn, så är det svårt att inte se en viss tendens hos honom här, där han kan beskyllas för att föra en kristen apologetik och där en tydlig värdegrund hos honom också gör sig tillkänna och som också kan göra det väl värt att undersöka hans analys. Som redan nämnt fick ”The Parting of the Ways”-modellen senare sådan kritik om kristen apologetik riktad mot sig, och detta är något som kommer att visa sig längre fram i undersökningen.

---

⁴⁴ Ibid, 228.

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ Ibid, 230.

⁴⁷ Ibid, 258–259.

3.1.1. Diskursiv textanalys: Dunn

Dunn använder sig av ett språk vilket jag identifierar som något ”oförsiktigt”. Boyarin menade senare att ”The Parting of the Ways” är ett förhållandevis neutralt sätt för att beskriva separationen,⁴⁸ något som dock kanske kan ifrågasättas i Dunns framställning. Här vill jag påminna om den premiss vilken jag utgår från: *språk spelar roll*.

Genom sitt bruk av ord som ”two of the world’s great religions”⁴⁹ finns redan här ett visst tendentiöst språkbruk, hur definieras exempelvis en ”great religion”? Kanske är detta ordval ett resultat till följd av synen på judendom och kristendom som två av ”världsreligionerna”, men det är inget som i så fall framgår. Vidare beskriver han som bekant separationen med en metafor om strömmar och flodbäddar. Metaforerna är återkommande inte bara hos Dunn, men hans beskrivning av dem blir en tydlig markör för den diskurs som han här kan sägas etablera för det kommande decenniet: vägarna skiljs åt och de gör det utan att mötas igen. När Dunn gör denna liknelse är det troligtvis i ett pedagogiskt syfte för att tydligt förklara bilden av relationerna som etablerades efter det andra templets fall, men det skvallrar också om vilken grundpremiss han troligtvis själv utgår från när han bedriver sin forskning: det ”metanarrativ” (se avsnitt 2.1.) som längre präglade den forskning som bedrevs inom fältet. Som bekant utgår detta från just den premiss vilken Dunn förklarar genom sin metafor, nämligen att vägarna efter separationen inte möttes igen. Dominerande inom diskursen var troligtvis denna föreställning, och kanske var forskningen vid denna tidpunkt i ett läge där det inte fanns tillräcklig anledning att ifrågasätta denna historieskrivning, varför forskningen som bedrevs utgick från den.⁵⁰

Dunns förklaring till Jesus som Vidsomen/Ordet är intressant då detta begrepp (men under termen *Logos*) också förekommer hos Daniel Boyarin ungefär ett decennium senare, men då under andra omständigheter och med en vida skild förklaring (detta kommer jag att återkomma till längre fram).⁵¹ Dunn menar som synes att rabbinerna inte verkade kunna acceptera detta och att de ville kväva folks sökande efter gudomlig kunskap via Jesus. Varför de ville det kan i alla fall jag inte läsa mig till och undrar således hur Dunn försvarar detta påstående. Var det för att behålla sin makt som lärde eller för att särskilja sig från den kristna läran? Detta är givetvis endast personliga spekulationer från min sida då jag inte finner svar på orsakerna till påståendet. Dock skvallrar detta påstående kanske om Dunns egna värderingar som verkar vila i en position som försvarare av kristendomen, något som blir än tydligare i det som han benämner en ”avslutande reflektion” (”A concluding reflection”).⁵² Faircloughs diskursteorier menar som bekant att vad vi uttrycker och hur vi uttrycker detta säger något om vilka värderingar vi identifierar oss med⁵³, och denna avslutande reflektion anser jag vara full av värderingar på ett ganska ogenerat vis. Detta citat från Dunns publikation är utvalt då det

---

⁴⁸ Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*, 17.

⁴⁹ Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*, 1.

⁵⁰ Vad som är tillräckligt är givetvis en mycket relativ fråga, men då detta förfarande fortfarande var normerande får jag anta att den övergripande diskursen inte hade tillräckligt stöd för andra förklaringsmodeller och teorier vid tidpunkten.

⁵¹ Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*.

⁵² Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and their Significance for the Character of Christianity*, 258.

⁵³ Helgesson. ”Sortera smart”. I *Text och kontext: Perspektiv på textanalys*. Helgesson, Landqvist, Lyngfelt, Nord & Wengelin, 113.

tydligt visar prov på det tendentiösa förhållningssätt som jag inledningsvis nämnde. Lieu hävdade senare i sin publikation att ”The Parting of the Ways” i mångt och mycket är en kristen modell (något som jag också kommer att återkomma till),⁵⁴ vilket Dunn sannerligen kan sägas visa prov på här. Hans formulering tolkar jag som ett tydligt ställningstagande *för* kristendomen och ett lika tydligt ställningstagande *mot* judendomen: ”At its historic heart Christianity is a protest against any and every attempt to claim that God is our God and not yours, God of our way of life and not yours, God of our ’civilization’ and not yours.”⁵⁵ Återigen vill jag påminna om att språk spelar roll och detta språkbruk är i högsta grad tendentiöst och understödjer tydligt Lieus tes om att modellen ytterst är en kristen sådan. Man kan ifrågasätta Dunns agenda: vill han ta reda på varför traditionerna separerades eller vill han anföra ett kristet försvarstal där den enda anledningen till att det idag är två traditioner tillskrivs judiska lärde som hade för avsikt att exkludera folk från Guds nåd? Jag kritiserar Dunn här, men han är inte ensam om ett tendentiöst förhållningssätt.

3.2. Philip. S. Alexander (1992)

Alexander har även han formulerat sina tankar om ”The Parting of the Ways”, där också han menar att kristendomen uppkom inom det andra templets judendom: ”... for Christianity originated as a religious movement *within* Second Temple Judaism.”⁵⁶ Alexander tar till cirklar för att måla upp sin bild och menar att dessa två cirklar idag inte vidrör varandra, men att de från början befann sig helt och hållet inom samma cirkel.⁵⁷

Vidare påpekar Alexander att separationen tillkom som ett resultat av en alltmer ökande ”rabbinsisering” av judendomen (den rabbinska judendomen kom alltså att bli den normerande judendomen efter templets fall) som sköt traditionerna isär, samt ett misslyckande från den kristna judendomens sida att övertyga de icke-kristustroende judarna om evangeliet: historien om separationen menar han är en historia om den rabbinska judendomens triumf och kristendomens förlust.⁵⁸ Alexander utgår i sitt arbete från rabbinska författningar och verkar finna flera orsaker för separationen att ålägga på just rabbinerna: ”The point of the Rabbinic legislation is clear: it is aimed at extending Rabbinic supervision over the synagogue service and at forcing a separation in public worship between Rabbinic and non-Rabbinic Jews.”⁵⁹

Alexander fortsätter sin argumentation genom att identifiera ett ”vapen” som den rabbinska judendomen använde mot de kristus-troende judarna, och detta i form av utfrysning (”ostracism”). Detta grepp manifesterades genom att de rabbinska judarna förbjöds att till exempel äta med de kristna, eller att göra affärer med dem.⁶⁰ Detta ledde till att ”observanta” rabbinska judar bildade en cirkel vilken uteslöt de kristna judarna, vilket ska ha fått de sistnämnda grupperna att känna sig ”ghettofierade” (”ghettoized”).⁶¹ Vidare skriver Alexander att de rabbinska ledarna ”segrade” till följd av att de lyckades marginalisera alla andra grupper

---

⁵⁴ Lieu. *Neither Jew nor Greek: Constructing Early Christianity*, 38.

⁵⁵ Dunn. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*, 230.

⁵⁶ Philip S. Alexander. ”The Parting of the Ways from the Perspective of Rabbinic Judaism.”. I *Jews and Christians: The Parting of the Ways A.D. 70 to 135*. James D.G. Dunn (red.), 1–25. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1992, E-bok, 2.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid, 3.

⁵⁹ Ibid, 14.

⁶⁰ Ibid, 15.

⁶¹ Ibid, 16.

och återtog rollen som den normerande judendomen.⁶² Samtidigt menar han också att Kristi uteblivna återkomst (så som de flesta hade föreställt sig den) bidrog till de kristnas ”förlust”. Vidare ska de kristna judarna ha hävdats vara Israels arvtagare, men trots ansträngningar inte fått status som en judisk ”gren” hos den rabbiniska judendomen.⁶³

Alexander talar om den rabbiniska judendomens syn på kättare (*minim*) och menar att den hade en starkt utvecklad tankegrund om kätteri, ett epitet kan åläggas folk inom den egna gruppen⁶⁴, men som också kan tillskrivas en extern grupp⁶⁵, och kanske framför allt den kristna. Rabbinisk judendom definierade en jude som den som var av judisk mor född och denne kan aldrig förlora sin status som jude/israelit. Även den konvertit som en gång accepterats som jude kommer att för alltid betraktas som en sådan.⁶⁶

Alexander menar att rabbinerna fördömde alla som inte var med i deras parti som kättare (i *Birkat ha-Minim* som adresserar just detta), och därmed utformade sin egen lära som den ortodoxa, något som gick ifrån den mångfald som präglade tiden för det andra templet.⁶⁷ Rabbinernas införande av en ortodoxi menar Alexander oundvikligen ledde till att de kristna judarna sedermera exkluderades från traditionen och dess institutioner i form av synagogorna: ”The Rabbis adopted a more subtle ploy: they appear to have set out first and foremost to establish Rabbinism as orthodoxy, knowing that once that happened the exclusion of the Christians from the synagogue would inevitably follow.”⁶⁸ Här kan det dock vara värt att dröja lite vid hur en israelit behandlades. Som ovan nämnt kan en israelit aldrig förlora sin status, och även om denne skulle avfalla från den rätta vägen, välkomnas hen alltid tillbaka om den så önskar, utan att behöva konvertera. Kristna räknades inte till israeliterna vid det här laget och var således kättare som stod utanför den rabbiniska ortodoxin.⁶⁹ De interna kättarna gavs således en chans till om de så önskade, medan denna behandling inte gavs till dem som ansågs icke-judiska, då de inte ansågs ha varit eller kunna bli en del av Förbundet (med Gud).⁷⁰

3.2.1. Diskursiv textanalys: Alexander

Alexander använder också metaforer i sin beskrivning om separationen, och även denna visar prov på den förhärskande diskursen utifrån ”metanarrativet” som grundläggande premiss, vilket således befäster min teori om narrativet som den för tiden rådande diskursordningen. Vidare är några av hans specifika ordval värda att dröja sig kvar vid. Ord som ”triumf”, ”förlust” och ”vapen” vittnar om en krigsskildring mellan två parter. Vad säger detta om synen på traditionerna som varandras respektive rivaler? Är det märkligt att man ansåg att de vände varandra ryggen efter templets fall? Kanske var även detta en dominerande diskurs som präglade forskningens slutsatser och som Alexander med hjälp av sitt språkbruk bidrar till att befästa?

Ytterligare ett ord jag vill dröja vid är ”ghettoized”. Mycket finns kanske att säga om detta ordval, men nog är det anmärkningsvärt att judiska grupper under de första århundradena

---

⁶² Ibid, 22.

⁶³ Ibid, 23.

⁶⁴ Ibid, 5.

⁶⁵ Ibid, 8.

⁶⁶ Ibid, 4.

⁶⁷ Ibid, 9.

⁶⁸ Ibid, 11.

⁶⁹ Ibid, 5.

⁷⁰ Ibid, 6.

tillskrivs detta, då de första ghettona uppkom först under medeltiden⁷¹, det vill säga, flera hundra år senre. Alexander måste givetvis ha varit medveten om att ”ghetto” inte var ett begrepp under denna tid i historien, ändå väljer han just detta för att beskriva situationen för de icke-rabbinska grupperna. Hur kan man känna sig ”ghettotifierad” i en tid när termen över huvud taget inte finns? Detta måste också säga något om den diskurs som rådde för forskningsfältet under denna tid. Var ett kristet perspektiv dominerande till den grad att dessa tendentiösa argument inte ifrågasattes förrän efter nästan tio år?

Alexander adresserar som ovan visar, renlärighet och kätteri som bidragande orsaker till separationen, då ur ett rabbinskt perspektiv. Dessa termer var, som adresserat under avsnitt 1.4., inte exklusiva för den rabbinska judendomen, dock är det endast ur detta perspektiv som Alexander förhåller sig till dem. Essän är författad med just den rabbinska judendomen som tänkt synvinkel, vilket delvis kan ”förlåta” Alexanders enkelriktade analys i frågan. Dock kanske den blir alltför missvisande, då termerna inte var enkom judiska sådana. Alexander menar, som vi kunde se, att det rabbinska utformandet av en ortodoxi försköt de kristna judarna ut ur synagogorna och skapade en spricka mellan kristustroende och icke-kristustroende. Här använder Alexander ytterligare ett i mitt tycke intressant ordval; ”ploy”, ett ord som på svenska översätts till ”knep” eller ”trick”. Här vill jag ännu en gång påminna om teorin att *språk spelar roll*. Alexander tycks utgå från att ortodoxin utformades med en baktanke om att få ut de kristustroende ur synagogorna och tycks därmed också lägga skulden för kilen mellan grupperna på just rabbinerna. Spelade de kristna lärde ingen roll i detta? Kan det vara värt att mer utförligt fråga sig *varför* rabbinerna i så fall ville exkludera de kristustroende ur synagogorna? Denna fråga har delvis ställts och besvarats av den forskare vi nu ska undersöka; Daniel Boyarin.

3.3. Daniel Boyarin (1999/2004)

Boyarin ifrågasatte i sin bok *Dying for God* tanken om att judendomen kan beskrivas som en ”moder” till kristendomen och den sistnämnda således som en ”dotter” till den förstnämnda. Denna kritik grundar sig i att tanken på en ”förälder” innebär en modell som gör sig skyldig till apologetik (här kritiserar han bland annat Alexander).⁷²

Den första förklaringen bakom judendomens föräldrastatus tillskrivs fariséerna som företrädare till den rabbinska judendomen och således den ”korrekta”, vilken går stick i stäv med den senare bilden av flertalet figurerande judiska sekter under tiden för fariséerna, vilka alla ”tävlade” om rätten till Israel. I den andra förklaringen tillskrivs alla figurerande sekter tillhörighet till en gemensam religion – judendomen, med undantag för kristendomen som beskrivs som en annan religion, ”född” ur någon av de så kallade ”judendomarna”.⁷³

Boyarin påpekar här att många forskare har varit eniga om att när vägarna mellan dessa två (oavsett deras ”relationsstatus”) gick isär, så gjorde de det för att sedan aldrig korsas igen, en tendens som syntes även hos forskare som motsatte sig idén om judendom som en förälder till kristendomen, en förklaring som hänvisas till Alexanders cirklar och som Boyarin menar är alltför enkel för att förklara skeendena.⁷⁴

---

⁷¹ Olof Wärneryd. Getto.

Nationalencyklopedin, 2018. <http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/getto> (hämtad 2018-12-19).

⁷² Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*, 1–2.

⁷³ Ibid, 2.

⁷⁴ Ibid, 7.

Boyarin var den första att ifrågasätta den tidigare *Stammbaum*-teorin och istället föreslå en så kallad "wave theory". Detta teoretiska skifte slog hål på den tidigare "familjerelationen" ur vilken man betraktade förhållandet mellan traditionerna. Boyarin klipper här inte släktbanden helt, men menar att de snarare ska betraktas som tvillingar än som förälder och barn.⁷⁵ I sin vågliknande modell menar han att vägarna må ha separerats, men inte att de för den sakens skull slutade påverka varandra: "I am not suggesting, for instance, that there was no distinction at all between "Judaism" and "Christianity" by the second century, only that the border between the two was so fuzzy that one could hardly say precisely at what point one stopped and the other one began."⁷⁶ Han fortsätter resonemanget vidare med att förklara att trots att det, från lärda håll, inte sågs med blida ögon att exempelvis praktisera judendom samtidigt som man var kristus-troende, så var det faktiskt något som ofta var fallet.⁷⁷ Med ett sådant resonemang går det således inte att tala om en "parting of the ways".

Det Boyarin istället föreslår, sin publikation från 2004, är en brytning vilken var påtvingad på en svagare sida, från en starkare sida:

I shall propose in this book that just as the border between Mexico and the United States is a border that was imposed by strong people on weaker people, so too is the border between Christianity and Judaism. Rather than a natural sounding "parting of the ways", such as we usually hear about with respect to these two "religions", I will suggest an imposed partitioning of what was once a territory without border lines, much as India and Pakistan, and Israel and Palestine were artificially partitioned by colonial power.⁷⁸

Denna starkare sida som Boyarin pratar om är i detta fall den kristna, något vi ska utforska närmre.

I sin argumentation berör Boyarin begreppen *ortodoxi* och *kätteri* som centrala sådana för hur separationen tillkom och sedermera yttrade sig, något som vi också såg hos Alexander. Boyarin menar att Justinus Martyren spelar en avgörande roll i denna terminologi, och dennes verk *Dialogue with Trypho* (vars sanningshalt är omdiskuterad men inte relevant här). Verket består av Justinus samtal med juden Trypho och behandlar Justinus kamp mot kätteri och judendom, vilka han menar är tätt sammanlänkade.⁷⁹ Boyarin menar att Justinus fokuserar mycket av sin diskussion på begreppet *Logos*, där Boyarin menar att han exkluderar judarna från de som tror på *Logos*:

I suggest that an important motivation for Justin's expenditure of discursive energy is not so much to convince the Jews to accept the Logos, but rather to *deny* the Logos to the Jews, to take it away from them, in order for it to be the major theological center of Christianity, with the goal of establishing a religious identity for the believers in Christ that would, precisely, mark them off as religiously different from Jews.⁸⁰

Justinus syfte verkar enligt Boyarin således ha varit att etablera en skiljelinje mellan judar och kristna för att kunna skapa en renlärig kristendom. Genom att Justinus etablerar distinktionen

---

⁷⁵ Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*, 21.

⁷⁶ Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*, 10–11.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*, 17.

⁷⁹ Ibid, 55–56.

⁸⁰ Ibid, 55.

mellan judar och kristna över Logos-begreppet uppfylls enligt Boyarin två syften: "First, it articulates Christian identity as theological. Christians are those people who believe in the Logos; Jews cannot, then, believe in the Logos. Second, Christians are those who believe in the Logos; those who do not are not Christians but heretics."⁸¹ Boyarin verkar således mena att judar enligt Justinus aldrig kan vara kristna och alltid är kättare. Vidare menar Boyarin också att Rabbinerna delade denna tanke och utformade den rabbiniska läran med premissen att de som trodde på *Logos* (två krafter i Himlen) utgjordes av kättare.⁸² Vad han däremot också påpekar är att även icke-kristna judar såg *Logos* som en central del i den judiska läran, både före och under den rabbiniska judendomens utformande.⁸³

Den rabbiniska judendomens "motsvarighet" till *heresy* och *heretic* tillskrivs termerna *minut* och *min*.⁸⁴ Likt Alexander, menar Boyarin att en kättare enligt denna definition inte per automatik behövde vara just en kristen, men han menar också att termerna egentligen inte åsyftar "någon", snarare att det är begrepp vilka uppkom som en nödvändig reaktion på bland annat Justinus Martyrens skrivelser: "What I suggest is something different: that the talk of *minim* and *minut* comes to do some of the work "necessitated" – in the eyes of the Rabbis, of course – by the challenge, or identity question, raised by Justin Martyr and company."⁸⁵ De judiska ortodoxi-/kätteribegreppen verkar Boyarin således mena är ett resultat av en kristen påtvingad brytning som uppkom när de ville differentiera sig från den judiska gruppen. Vidare menar Boyarin att *Dialogue with Trypho* under lång tid var mål för en felaktig tolkning där den behandlar en pågående situation, en "parting of the ways". Istället menar Boyarin att verket istället medverkar till separationen, en i hans ord så kallad "partitioning of religious territory".⁸⁶

3.3.1. Diskursiv textanalys: Boyarin

De starka kristna tendenserna som syns hos Dunn och Alexander mattades av betydligt när Boyarin kom med sin första publikation 1999. Han kommer med ett nytt angreppssätt och ifrågasätter den tidigare teoretiska diskursen om traditionernas släktband och går alltjämt ifrån den diskursordning som till synes rådde under början av det aktuella decenniet. Här kan man kanske tala om en början till en ny diskursordning, i vilken bilden av två traditioner utan samröre starkt ifrågasätts. Han medger som synes att det fanns en distinktion mellan vad man kan kalla "judar" och "kristna", men att den tydliga avgränsning vilken man kan se hos både Dunn och Alexander (strömmar och cirklar) inte stämmer och att samröre mellan dessa två grupper istället fortsatte att frekvent förekomma, diverse påbud till trots. Boyarin rör sig alltså tydligt bort från det normerande narrativet här och plöjer ny mark vilket också tyder på att narrativet och de förhärskande ordningarna kanske hade börjat luckras upp när dessa tankar kom i tryck. Att tänka nytt är inte alltid den lättaste av uppgifter, men här har det trots allt skett.

Boyarins språkbruk om "The Parting of the Ways" i *Dying for God* är inte lika färgstarkt som det som kan tillskrivas Dunn och Alexander, utan han verkar uttrycka sig i mer "neutrala" ordalag (men termen "neutral" är naturligtvis inte helt lämplig om vi utgår från att språk inte är neutralt). Den liknelse kring nationsgränser som han senare gör i *Border Lines*, kan däremot

---

⁸¹ Ibid, 57.

⁸² Ibid, 55.

⁸³ Ibid, 57.

⁸⁴ Ibid, 74.

⁸⁵ Ibid, 76.

⁸⁶ Ibid, 89.

göras till mål för en mer ingående analys, vilket jag ska återkomma till. Som tidigare nämnt, menar Fairclough att texter kan fungera som måttstockar vilka är känsliga för sociala och kulturella förändringar.⁸⁷ Hos Boyarin finns ett till synes mer objektiva förhållningssätt och språkbruk till separationens orsaker och verkan, vilket kan tyda på att ett skifte för hur man beskrev och förhöll sig till "The Parting of the Ways" tog form i samband med *Dying for God*. För Dunn och Alexander tycks den kristna diskursen ha varit starkt dominerande vilket givetvis påverkar ur vilket perspektiv man angriper ett fält, och jag kommer utgå från att den diskurs vilken Boyarin sällar sig till även påverkar hans perspektiv.

Som jag skrev ovan, så verkar Boyarin till synes förhålla sig mer "objektivt", men håller den tesen för en djupare granskning? Jag anser att den på många sätt gör det, han använder inte i mitt tycke lika anmärkningsvärda ordval som jag kritiserar Dunn och Alexander för, men det innebär inte heller att Boyarins språk och argument är utan tendenser som också de kan göras till mål för kritik.

I ett av citaten från *Border Lines*, jämför Boyarin separationen med påtvingade brytningar som skett mellan exempelvis Mexiko och USA, samt andra gränsdragningar som uppkommit till följd av kolonialism. Denna jämförelse där kristendomen får representera den starkare eller koloniserande sidan och judendomen den svagare och koloniserade sidan, kan knappast beskrivas som varken neutral eller fri från tendenser. Kanske är jag själv färgad av min samtid och rådande relationer mellan Mexiko och USA (och diverse diskussioner om murbyggnationer), men om de två föregående forskarna kan anklagas för att försvara kristendomen på ett väl tendentiöst sätt, kan Boyarin kanske anklagas för det motsatta, åtminstone delvis. Hans argument för en påtvingad brytning där kristendomen var drivande och där judendomen mer eller mindre tvingades att förhålla sig till den kristna sidans förfarande saknar i mitt tycke varken hållbara skäl eller relevans, men den "antikristna" tendensen lyser kanske igenom på ett sätt vars nödvändighet kan ifrågasättas tack vare den aktuella metaforen. Samtidigt kanske detta var en form av nödvändighet för diskursens utveckling bort från den normerande narrativet och för att forskningen inom fältet slutligen skulle släppa taget om gamla idéer?

Boyarin tar likt Alexander upp termerna ortodoxi och kätteri som centrala för att förklara separationen, men menar till skillnad från Alexander alltså att den judiska diskursen uppkom som ett slags nödvändig reaktion mot den kristna motsvarigheten. Detta argument bekräftar i så fall Boyarins idé om en påtvingad separation till följd av att kristendomen var drivande i att skapa en tradition vilken judar inte kunde vara en del av. Detta skiljer sig alltså från Alexanders tes där han menade att rabbinerna drev ut de kristna från synagogorna och då skapade en klyfta mellan grupperna, och att de verkar stå så långt ifrån varandra tyder på att de enligt Faircloughs teori har olika värderingar vilka på olika sätt lyser igenom i deras respektive argumentationer, även om jag inte tvekar att de ämnat förhålla sig mer eller mindre neutralt (men detta är som vi också konstaterat vid detta lag, inte möjligt enligt den teori vilken vi förhåller oss till).

3.4. Judith M. Lieu (2002)

Lieu ifrågasätter, likt Boyarin, modellen som hon metaforiskt beskriver som en Y-korsning där en gemensam väg delade sig i två och inte korsade vägar igen.⁸⁸ Hon nyanserar bilden av "The

---

⁸⁷ Fairclough. *Critical Discourse Analysis*, 209.

⁸⁸ Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*, 31.

Parting of the Ways” genom att beskriva begreppet som en av flera möjliga förklaringsmodeller till orsakerna bakom de förändrade förhållandena under de första århundradena e.v.t., och menar vidare att denna modell inte är en som skulle ha framstått som logisk för de inblandade aktörerna själva⁸⁹, något som också styrks av Boyarins påstående att samröre mellan grupperna ofta förekom trots påbud om separatism från ”eliten”.⁹⁰ Lieu nämner vidare vikten av att, i den mån det går förstås, lyssna på de faktiska deltagarnas upplevelser i historiska skeenden som dessa.⁹¹ Hon preciserar senare detta genom att, återigen likt Boyarin, påstå att teori och praktik i verkligheten ofta kunde skilja sig åt: ”... but at the same time we may wonder how widely observed that division was in practice and may even suspect that ‘we do not do’ is in fact precisely what some, if not most, are doing.”⁹² Här hänvisar Lieu till det rabbiniska begreppet för kätteri som också har förekommit hos föregående forskare; *min* och *minim*, och menar vidare att detta är termer vilka ofta initialt tas upp när separationen ska diskuteras ur ett judiskt perspektiv, med särskild hänvisning till *Birkat ha-Minim*, samtidigt som det råder osäkerheter kring när denna bön uppkom, hur dess spridning såg ut samt vilken effekt den hade i praktiken: ”Discussion of the *minim* usually leads to or is focused in discussion of the *birkat-ha-minim*. We need not retreat the ground to show how uncertain it is when this prayer was introduced, how widely it was used and precisely what effect it would have had.”⁹³

Lieu ifrågasätter vidare ”historiciteten” i modellen och för istället fram argumentet att den, beroende på ståndpunkt och infallsvinkel, kan passa både som historisk modell och teologisk konstruktion. Hon menar att modellen på ytan kan framstå som historisk och fri från teologiska anföranden, bland annat då den belyser den interna variation som rådde inom judendomen under det de första århundraden och som utmålar Jesus som en jude inte så olik sin samtida omgivning. Lieu menar att modellen har ett behov att påvisa en kristen historisk kontinuitet, och att det är detta som kan beskrivas som teologisk kristen apologetik, som för att svara på det behovet.⁹⁴ Hon kommer därmed fram till att ”The Parting of the Ways” i grund och botten är en kristen förklaringsmodell, även om den också har använts av judiska forskare:

... - the ‘parting of the ways’ is essentially a Christian model. Its concern is to maintain the Christian apologetic of continuity in the face of questions about that continuity from a historical or theological angle. Secondly, although it appears as a historical model, it actually works best with a theological agenda. This too needs a little more explanation. The question that the model seeks to answer is how to understand an early first century in which we find Judaism and, within it, a charismatic preacher with a band of followers, and a later period (at least, let us agree by the time of Constantine) in which Judaism and Christianity are recognizable as two separate and independent systems: a historical datum.⁹⁵

Lieu fortsätter sitt resonemang med att peka på att detta historiska datum dock är svårt att precisera och därmed utgör en svaghet i modellen. Här påpekar hon också att det är till följd av detta som Dunns bok har ett S i slutet på ”parting”: boken heter som bekant *The Partings of the Ways*. Hon kritiserar också modellen för att figurera med allmängiltiga eller tänkta uppfattningar om både judendom och kristendom, när den fakta som går att ta vara på snarare

⁸⁹ Ibid, 35.

⁹⁰ Boyarin. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*, 10–11.

⁹¹ Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*, 35.

⁹² Ibid, 44.

⁹³ Ibid, 44–45.

⁹⁴ Ibid, 36.

⁹⁵ Ibid, 38.

är av lokal och specifik karaktär, vilket hon menar är problematiskt då ett övergripande svar inte kan ges innan dessa lokala särdrag är undersökta.⁹⁶

Vidare menar Lieu att det egentligen bara finns en plats och synvinkel ur vilken man kan tala om en verklig ”parting of the ways”, som hon tillskriver Israel och från ett judiskt perspektiv. Hon menar att man här med säkerhet kan se en kristendom vilken är sprungen ur judendomen, och en judendom vilken utvecklades till rabbinisk judendom, traditionen som anhängare till ”The Parting of the Ways” ofta betraktar som just den ”andra vägen”.⁹⁷

Lieu avslutar sin diskussion om ”The Parting of the Ways” med att hävda att modellen är undermålig i syfte att förklara historien och de attityder som förekom bland människorna som levde under perioden. Hon kritiserar modellen som sådan, men tillskriver ändå separata identiteter till grupperna i viss mån, samtidigt som hon också menar att de sociala mönster som förekom mellan grupperna tyder på samverkan mellan olika religiösa influenser.⁹⁸

3.4.1. Diskursiv textanalys: Lieu

Lieu är den av hittills analyserande forskare som i mitt tycke har ett språkbruk som i störst omfattning innehar den transparens och neutralitet vilken enligt Faircloughs teori inte är möjlig att fullt uppnå, men kanske kan man åtminstone tillskriva hennes argumentation rörande separationen som en mer lyckad sådan, sett ur detta perspektiv. Hennes språkbruk innehåller vad mina ögon kan skåda inte samma tendentiösa språkbruk som jag återfinner i större eller mindre utsträckning hos de tre tidigare. Hon ifrågasätter, och kanske till och med förkastar, ”The Parting of the Ways” som förklaringsmodell och hon beskyller den likt Boyarin för kristen apologetik och menar att den tjänar kristna syften framför något annat. Det hon däremot inte gör är att hävda den ena eller andra sidans (judendomen eller kristendomen) skuld på ett lika framträdande sätt som syns hos Dunn, Alexander och Boyarin. Även här kan premissen att *språk spelar roll* vara värd att betänka: Lieus språkbruk och ordval är i mångt och mycket fritt från samma tendentiösa anspråk och därför synliggörs eventuella personliga värderingar inte i samma mån, vilket visar på vikten av de ord man väljer. I stora drag för hon en argumentation där både argument och slutsatser är liknande Boyarins, men hon gör det utan att använda laddade politiska konflikter om gränsdragningar eller kolonialismens historia för att klargöra sin poäng.

Ett ytterligare exempel på det jag ovan hävdar är hur hon talar om den rabbiniska judendomens termer kring ortodoxi och kätteri, där hon bland annat, likt Alexander, tar upp *Birkat ha-Minim*. Medan Alexander menar att rabbinerna använde sig av ”knepp” för att driva ut kristustroende ur synagogorna⁹⁹ och Boyarin menar att *min* och *minim* uppstod som en nödvändig reaktion mot kristna lärde¹⁰⁰, så nämner inte Lieu något alls om syftet eller vem som eventuellt innehar ”skulden” för detta. Dock kan det givetvis vara så att även Lieu har en åsikt kring detta, men att hon av olika orsaker har valt att inte adressera saken närmre. Kanske förhåller det sig så att hon inte tillskriver detta lika stor vikt, men detta är givetvis inget jag har svar på.

Överlag verkar Lieus syfte mer vara att sondera fältet kring ”The Parting of the Ways”-begreppet snarare än att argumentera för en viss ståndpunkt, vilket också kan förklara ”bristen”

---

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid, 46.

⁹⁸ Ibid, 48.

⁹⁹ Alexander. ”The Parting of the Ways from the Perspective of Rabbinic Judaism.”. I *Jews and Christians: The Parting of the Ways A.D. 70 to 135*. Dunn (red.) 1–25, 6.

¹⁰⁰ Boyarin. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*, 76.

på ställningstaganden i klarspråk. Som redan nämnt saknar hon dock inte ställningstaganden genom att både hävda att modellen för en kristen apologetik och att främst vara just en kristen modell som passar en teologisk agenda väl. En åtskillnad av vägar tillskriver hon som bekant relevant endast för Israel och Jerusalem vilket kan tyda på att hon anser att forskningens geografiska inriktning har varit för snäv för att ge en rättvis bild. Hon nämner förutom detta som bekant att bilden av ”The Parting of the Ways” inte är en vilken människorna från den aktuella kontexten skulle hålla med om, samt att denna åtskillnad snarare kanske mer var en teoretisk sådan än en som stämde överens med praktiken.

3.5. John G. Gager (2003)

Gager adresserar problemet kring ”metanarrativ” och vad dessa tenderar att göra med vår uppfattning av det förflutna. Här tar han upp ytterligare ett sådant narrativ som framför allt tillskrivs en tillhörighet till väst och kristendomen:

Jewish Christianity is defined as an early movement of Torah-observant followers of Jesus; this movement, typically seen as uniform in its beliefs and practices, quickly became a tiny minority, swept aside by the rising tide of Gentile Christianity; the figures of Peter and Paul played prominent roles in the triumph of Gentile over Jewish Christianity; after all, Paul repudiates Judasim totally, thus depriving Jewish Christians of any claim to validity in their adherence to Jewish customs, and Peter famously abandons his prior commitment to *kashrut*.¹⁰¹

Gager utvecklar detta vidare med att förklara att källan till narrativet kommer från det ”Nya Testamentet”¹⁰², närmare bestämt Apostlagärningarna (hädanefter: Apg.), där Stefanos definitivt bryter med judendomen i kapitel sju¹⁰³. I kapitel elva i Apg. försvinner de judiska kristna helt från detta narrativ och kvar finns bara de icke-judiska kristustroende.¹⁰⁴

Kanske kan det verka något oklart varför jag tar upp detta, då det inte i någon direkt mening handlar om ”The Parting of the Ways”. Syftet är att belysa narrativs påverkan på diskurser och för att också återkoppla till vad Lieu kom fram till: att ”The Parting of the Ways”

---

¹⁰¹ John G. Gager. ”Did the Jewish Christians See the Rise of Islam?”. I *The Ways That Never Parted*. Becker & Reed (red.), 361–372, 366. *Kashrut* kan definieras som de judiska lagarna om ’användbarhet’. Se: *Nationalencyklopedin*, kosher. <http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kosher> (hämtad 2018-12-20).

¹⁰² Termen ”Nya Testamentet” är problematisk på samma grund som ”Gamla Testamentet” är då det kan tillskrivas kristen apologetik, och därför placerar jag även denna term inom citationstecken.

¹⁰³ Gager. ”Did the Jewish Christians See the Rise of Islam?”. I *The Ways That Never Parted*. Becker & Reed (red.), 361–372, 366. Se också Apg. 7:51-53: ”Styvnackade är ni, oomskurna till hjärta och öron. Alltid gör ni motstånd mot den heliga anden, ni som era fäder. Finns det någon profet som era fäder inte har förföljt? De dödade dem som förutsade att den Rättfärdige skulle komma, och nu har ni förrått och mördat honom, ni som fick lagen utfärdad åt er av änglar men inte har hållit den.”. I Bibel 2000. Bibelkommissionen.

¹⁰⁴ Gager. ”Did the Jewish Christians See the Rise of Islam?”. I *The Ways That Never Parted*. Becker & Reed (red.), 361–372, 366. Se också Apg. 11:19-21: ”De som hade skingrats under den förföljelse som började med Stefanos nådde ända till Fenikien, Cypern och Antiochia, och de förkunnade endast för judar. Men några av dem var från Cypern och Kyrene, och när de kom till Antiochia predikade de också för icke-judar och lät dem höra budskapet om herren Jesus. Herrens hans var med dem, så att ett stort antal kom till tro och omvände sig till Herren.” I Bibel 2000. Bibelkommissionen.

framför allt är en kristen modell¹⁰⁵, men jag kommer att återkomma till detta och utveckla resonemanget tydligare.

Gager diskuterar dock inte bara problematiken kring förhärskande narrativ, men han adresserar också den modell vilken utgör grunden för denna undersökning. Han menar att "The Parting of the Ways" är en på ytan enkel fråga, men vilken förtäcker en betydligt mer komplex problematik. Han exemplifierar detta med att fråga "How often do we ask the sociologist's question "parting for whom?". Who is it, in any social system, whose interests are served by drawing sharp lines of differentiation?"¹⁰⁶ Svaret på frågan menar han oftast kan till skrivas sekteristiska grupper, men i fallet med "The Parting of the Ways" menar han att dessa skarpa linjer återfinns som övergripande tema i NT, att det är så det åtminstone har *tolkats* generellt i den kristna historien. Han menar vidare att forskningen har en tendens att bli färgad av historiens vinnare och att detta påverkar den historiska kartan:

In other words, all too often we have become the victims of not so much our expertise but rather of history's winners, those who not only sought to erase the voices of the losers from our records but who also rewrote the surviving records in such a way that these others – in our case Jewish Christians of every stripe – were made to appear either as a tiny minority, or as an evanescent trace in our historical map, or as a deviation from the straight line that moves from Jesus to the position of the winners – in short, as a despicable heresy. We now understand that none of this was true in the beginning, or in neglected regions beyond the fringes of the West, but we also understand that every effort was made to make it appear as though this was the case from the very beginning. To be blunt, it was very much in the interest of triumphant Christian elites – theological as well as ecclesiastical – to stress separation and to create the image of a definitive "Parting of the Ways".¹⁰⁷

Gager menar att "The Parting of the Ways" mer fungerar som en teologisk rökråd än en historisk skildring av den judisk-kristna separationen. När man lyckas skingra denna rök så finner man "vanliga kristna" för vilka någon separation inte tog plats vid denna tid över huvud taget. De flesta kristna, menar han, tilläts delta i synagogornas gemenskap långt in på 300-talet och även efter det.¹⁰⁸

3.5.1. Diskursiv textanalys: Gager

Gager adresserar problemet med narrativ som dominerar det som Fairclough troligtvis skulle beskriva som *diskursordningen*. Den medvetenhet kring de problem som "metanarrativ" utgör för forskningens objektivitet tyder på att diskursen vilken var rådande under åren för exempelvis Dunn och Alexander, har skiftat och bytt riktning. Detta syns också på hur Gager behandlar "The Parting of the Ways".

Jag har efter det första återgivna citatet från Gager, valt att sätta de avsnitt vilka han hänvisar till i Apg., i en fotnot för att läsaren ska kunna se den kontext vilken Gager själv inte återger när han förklarar vad han anser källan till narrativet vara (se fotnot 103 och 104). Gagers tilltänkta publik är kanske en som är insatt i detta fält (men detta kan jag givetvis inte med säkerhet veta) och därför anser han att det kanske inte är nödvändigt att återge kontexten för

---

¹⁰⁵ Lieu. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*, 38.

¹⁰⁶ Gager. "Did the Jewish Christians See the Rise of Islam?". I *The Ways That Never Parted*. Becker & Reed (red.), 361–372, 368.

¹⁰⁷ Ibid, 368–369.

¹⁰⁸ Ibid, 369.

narrativets ursprung. Med utgångspunkten att språk inte är transparent eller neutralt och att det spelar roll, så kan man ändå ifrågasätta varför kontexten för narrativet inte återges. Precis som att Dunns och Alexanders underliggande premisser exempelvis inte återges ("metanarrativet"), så återges inte premisserna här, vilket också tyder på språkbrukets brist på transparens.

Den teoretiska utgångspunkten i den diskursiva textanalysen säger som tidigare nämnt att vad vi uttrycker, och hur vi uttrycker detta, avslöjar vilka normer och värderingar vi identifierar oss med.¹⁰⁹ Gager uttrycker ganska stark kritik mot "The Parting of the Ways" och mot kristendomen, vilket kan tyda på en viss aversion mot hur kristendomen har behandlat separationens skeende och historieskrivningen kring den. Han tar också resonemanget ytterligare ett steg längre och menar att det för de inblandade i det aktuella skeendet i själva verket aldrig förekom en separation, och att det narrativ vilket ligger till grund för historieskrivningen bara agerar rökråd för kristen apologetik, och att den kristna agendan har varit att skriva om historien så till den grad att judisk-kristna raderades från den.

Tendentiösa språkbruk har jag tidigare tagit upp när jag har diskuterat Dunn och Alexander, och då kritiserat dem för kristna tendenser. Även Boyarins ordval har ifrågasatts och i Gagers fall kan kritiken liknas vid den som jag riktade mot Boyarin: hans språkbruk visar som ovan nämnt på en viss kristen aversion, och istället finns en tendens att uppmåla den judiska traditionen som ett offer för ett kristet historiskt övergrepp. När han exempelvis använder begrepp som "despicable heresy" (ungefär "avskyvärt arv") så gör han ett tydligt ställningstagande vilket skvallrar om de egna värderingar som lyser igenom.

Kanske är detta dock ett slags bevis på en form av paradigmskifte i diskursen för forskningen kring de judisk-kristna relationerna under de första århundradena, en diskursordning vilken helt har bytt ben att stå på: från kristen apologetik till stark kritik mot en kristen teologisk historieskrivning som saknar historisk förankring.

---

¹⁰⁹ Helgesson. "Kritiska ansatser: en introduktion". I *Text och kontext: Perspektiv på textanalys*. Helgesson, Landqvist, Lyngfelt, Nord & Wengelin (red.), 90.

4. Diskussion

Under detta avsnitt av arbetet ämnar jag diskutera de så kallade ”stora penseldragen” vilka jag har identifierat under arbetet med den undersökning vilken läsaren har fått ta del av under det föregående avsnittet.

Betraktar man dessa forskares ord om ”The Parting of the Ways”-modellen och separationen så kan de ganska snabbt delas upp i två ”läger” gällande likheter i ståndpunkt och språkbruk: Dunn och Alexander i ett, och Boyarin, Lieu och Gager i ett. En aspekt som kan vara värd att ta i beaktning är att de två förra är samtida med varandra, medan de tre sista är samtida med varandra (i båda fallen sådär som på något år). Cirka ett decennium skiljer Boyarin, Lieu och Gager från Dunn och Alexander, vilket kan tyda på förändrade förhållanden inom den diskursiva kulturen för forskningen om den judisk-kristna separationen. Som redan har nämnts flertalet gånger under arbetets gång, så var Dunn den som etablerade, eller ”namngav” modellen och vars publikation blev ett slags genomslag för teorin. Tidigare forskningspublikationer under 1900-talet hade varit och ”nosat” på liknande teorier (exempelvis Foakes Jackson) vilket säkerligen kan förklara att denna sedermera blev normerande: denna riktning hade fältet redan slagit in på.

Förklaringarna till att den blev normerande tycks alltså bero på det narrativ vilket låg som en grund för hur förhållandena mellan traditionerna förhöll sig. Enligt Faircloughs teoretiska modell kan narrativet betraktas som den aktuella diskursordningen för tidsperioden vilken då också troligtvis var den teori som majoriteten av forskningen utgick från. Med detta som förklaringsmodell för framför allt Dunns och Alexanders argumentationer och slutsatser blir dessa enklare att förklara och förstå. Separationen som en total sådan utan samröre mellan grupperna verkar ha setts som så pass självklar att några vidare argumentationer för detta inte förekom. Vad som förekom var metaforiska och pedagogiska förklaringar för hur total separationen var, som bekant med flodströmmar, cirklar och Y-korsningar. Glömde man att titta bortom teorin för att se praktiken? Både Boyarin och Lieu tar upp det faktum att samröre i teorin påbjöds att undvikas men att praktiken kunde skilja sig åt i hög utsträckning, vilket givetvis också blir ett kraftigt motargument till ”The Parting of the Ways”: folk umgicks. Detta kan också ge styrka åt argumentet att modellen tjänar ett kristet teologiskt syfte, om dess teori inte överensstämmer med praktiken.

Gager hänvisar till ”The Parting of the Ways” som en (teologisk) rökridda och kanske har han rätt i att denna rök låg för ögonen för forskare under tidigt 1990-tal liksom Dunn och Alexander. Ridån skingras dock när Boyarin går emot strömmen 1999 och motsäger sig inte bara modellen, men också skiftar fokus. Boyarin börjar med att ändra om familjeförhållandena och bana väg för en ny teori där modern och barnet byts ut mot ett tvillingpar. Vidare går han emot den teori som främst pekar i en riktning vilken den judiska traditionen hålls mer eller mindre ansvarig för separationen tack vare utformandet av vad som skulle komma att bli den rabbiniska judendomen. Judisk ortodoxi som skapade utfrysning och exkludering av kristustroende från rabbiniskt håll beskrevs alltså tidigare som orsaker till att separationen till sist blev ett faktum. Det blir svårt att inte se en antijudisk tendens i denna forskning, åtminstone till den grad vilken just den judiska sidan hålls som ansvarig för separationen, vilket också tyder på en diskurs som hade en kristen, men även västerländsk, utgångspunkt. Boyarins motsatta idéer blir därför en stark kontrast till den rådande diskursen och tycks också bli en startpunkt för ett paradigmskifte där kristendomen och dess historieskrivning får stark kritik från forskarhåll, vilket syns inte minst hos just Boyarin, men även hos Gager och till viss del hos Lieu.

Boyarin menar i motsats till sina föregångare att om en skuld finns att lägga hos någon grupp så är det snarare den kristna som bör ta på sig det ansvaret. Han går som bekant till en längd vid vilken han jämför brytningen med koloniala gränsdragningar. Han menar vidare att utformandet av den judiska ortodoxin hos rabbinerna som Dunn och Alexander menar var en starkt bidragande del i separationen istället var ett ”nödvändigt ont” som kom av ett kristet utformande av ortodoxi och en vilja att särskilja sig från judendomen. Hans perspektiv utgår således från allt annat än kristen apologetik och förklarar separationen som hur en starkare grupp (den kristna) forcerade fram en separation vilken den svagare gruppen (den judiska) inte kunde rå på. Han får medhåll inte minst från Gager som också riktar stark kritik mot ett slags kristen historieskrivning, och han problematiserar mycket kring hur normerande narrativ påverkar människor och att dessa alltså har förblindat forskningen och lett till felaktiga förklaringar av relationerna mellan judar och kristna under de första århundradena.

De aktuella forskarnas språkbruk har som synes också varit mål för undersökning och dessa har i ganska stor utsträckning förvånat mig då jag tycker att många anmärkningsvärt subjektiva ord förekommer. Att svara på vad detta beror på är svårt, kanske var det kristna perspektivet så pass normerande att Dunns och Alexanders ord som jag idag, cirka 27 år senare, reagerar på, inte betraktades som fel eller olämpliga. Även Boyarins jämförelser är politiskt laddade vilket också får mig att reagera, samtidigt är detta språkbruk kanske mer ”försvarbart” med tanke på den diskurs vilken han befann sig i och motsatte sig.

4.1. Slutsatser

Denna uppsats inleddes med följande frågeställning: *Hur har separationen som tog plats mellan judendomen och kristendomen under de första århundradena enligt vår tideräkning förklarats, under perioden 1991–2004?* följt av två underfrågor som behandlade vilka skiftningar som uppkommit sedan ”The Parting of the Ways” och vad dessa beror på. Undersökningen som utfördes i syfte att söka svar på dessa frågor ska härmed försöka sammanfattas i koncisa ordalag för att besvara denna frågeställning.

Undersökningen kommer fram till att separationen som skedde under de första århundradena e.v.t., har förklarats som att en från början gemensam tradition separerades till två traditioner vilka inte möttes igen. Denna förklaringsmodell går under beteckningen ”The Parting of the Ways”. Förklaringarna för detta har till stor del tillskrivits utformandet av olika ortodoxier mellan grupperna vilket gjorde fortsatt samröre omöjligt, främst genom att den rabbinska judendomen, vilken kom att bli den normerande judendomen efter det andra templets fall, inte kunde acceptera den riktning vilken kristendomen tog och därför exkluderade kristustroende. Vidare hade forskningen en utgångspunkt i ett så kallat ”metanarrativ” som förklarade relationerna i termer om moder och barn, och helt åtskilda vägar vilka inte korsades efter att traditionerna hade blivit två.

Nio år efter att denna modell blev normerande, ifrågasattes den och inledde därmed en ny riktning på forskningen inom fältet. Ett slags paradigmskifte uppstod och både ”The Parting of the Ways” och rabbinernas ”skuld” ifrågasattes och till och med förkastades. Istället menade man att fortsatt samröre mellan gruppen fortsatte i betydligt högre utsträckning än vad man tidigare trott och att ”The Parting of the Ways” snarare är en kristen teologisk förklaringsmodell vilken inte nödvändigtvis stämmer överens med en historisk verklighet. Detta skifte kan förklaras med att man identifierade det förhärskande narrativet kring den judisk-kristna separationens historieskrivning som har påverkat den tidigare forskningen att dra sig åt ett visst

håll, något som också visar på vilka värderingar som har varit normerande inom fältet för relationerna mellan judendom och kristendom.

Avslutningsvis kan det vara värt att säga något om hur detta arbete skulle kunna fördjupas eller ytterligare utvecklas. Denna uppsats har egentligen bara skrapat på ytan till ett mycket omfattande fält och därför finns flertalet sätt vilka man skulle kunna gå vidare på. Först och främst kan fler forskares bidrag göras till mål för undersökning, då det finns många fler röster kring detta ämne. Vidare skulle det också vara intressant att gå in på mer nutida forskning, kanske 2010-talet och se vilka skiftningar (om det har uppkommit några) som nu har givit sig till känna och undersöka orsakerna bakom dem.

Referenser

Källor

- Alexander, Philip S. "The Parting of the Ways from the Perspective of Rabbinic Judaism." I *Jews and Christians: The Parting of the Ways A.D. 70 to 135*, James D. G. Dunn (red.), 1–25. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 1992, E-bok.
- Becker, Adam H. och Reed Yoshiko, Annette. "Introduction: Traditional Models and New Directions" I *The Ways That Never Parted*. Adam H. Becker och Annette Yoshiko Reed (red.), 1–34. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2003.
- Boyarin, Daniel. *Dying for God: Martyrdom and the Making of Christianity and Judaism*. Stanford, CA: Stanford University Press, 1999.
- Boyarin, Daniel. *Border Lines: The Partition of Judaeo-Christianity*. Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press, 2004, E-bok.
- Dunn, James D.G. *The Partings of the Ways Between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*. London: SCM Press; Philadelphia, PA: Trinity Press International, 1991.
- Gager, John G. "Did the Jewish Christians See the Rise of Islam?." I *The Ways That Never Parted*, Adam. H. Becker och Annette Yoshiko Reed (red.), 361–372. Tübingen: J.C.B Mohr (Paul Siebeck), 2003.
- Lieu, Judith M. *Neither Jew nor Greek? Constructing Early Christianity*. 2 uppl. London & New York, NY: Bloomsbury T&T Clark, 2016.

Litteratur

- Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis*. Longman Group Limited: Harlow, Essex, 1995, E-bok.
- Helgesson, Karin. "Kritiska ansatser: en introduktion". I *Text och kontext: Perspektiv på textanalys*. Karin Helgesson, Hans Landqvist, Anna Lyngfelt, Andreas Nord och Åsa Wengelin (red.), 89–94. Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2017.
- Helgesson, Karin. "Sortera smart". I *Text och kontext: Perspektiv på textanalys*. Karin Helgesson, Hans Landqvist, Anna Lyngfelt, Anderas Nord och Åsa Wengelin (red.), 111–126. Malmö: Gleerups Utbildning AB, 2017.

Elektroniska uppslagsverk

- Haglund, Dick A.R., Holte, Ragnar och Kieffer, René. Logos. *Nationalencyklopedin*. 2018. <http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/logos> (hämtad 2019-01-02).

- Kosher. *Nationalencyklopedin*. 2018.
<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kosher> (hämtad 2018-12-20).

- Uri Ehrlich. "Birkat ha-Minim". I *Encyclopaedia Judaica*, 2. Uppl. Michael Barenbaum och Fred Skolnik, 711–712. Vol. 3. Detroit, MI: Macmillan Reference USA, 2007. *Gale Virtual Reference Library*.
<http://link.galegroup.com.ezproxy.its.uu.se/apps/doc/CX2587502999/GVRL?u=uppsala&sid=GVRL&xid=0df669e2>. (hämtad 2019-01-03).

- Wärneryd, Olof. Getto. *Nationalencyklopedin*. 2018.
<http://www.ne.se.ezproxy.its.uu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/getto> (hämtad 2018-12-19).

Bibeln

Bibelkommissionen. Bibel 2000. Örebro: Libris förlag, 2000.